

Postup zpěvu troparů při litiji

Zpívání troparů po Otčenáši na velké večerní s litijí

Pravoslavný typikon předepisuje na svátky, při nichž se na večerní koná litije, sloužit tzv. „všenoční bdění“, což je v podstatě velká večerní bohoslužba, která se těsně před závěrem propojuje s jitřní (místo závěrečného propuštění se čte žalm 33. a přechází se k šestizalmí, jímž začíná jitřní). Protože se však v našich podmínkách jitřní v češtině slouží jen několikrát do roka, nastává velice často situace, s níž pravoslavný typikon nepočítá: služba velké večerní s litijí bez všenočního bdění. A pro tento případ je zde návrh, jak v duchu principů pravoslavného typikonu upravit zpět troparů po Otčenáši.

Upřesnění: hovoříme-li níže jednoduše o „tropolech při litiji“ apod., tak máme na mysli zpěv troparů po Otčenáši, když kněz třikrát okuřuje tzv. litijník s pěti chleby, pšenici, olejem a vínem před tím, než je požeňná. Koná se ke konci velké večerní.

☞ Dvě poznámky ke způsobu zpěvu troparů při okuřování pěti chlebů:

a) Tropary se zpívají zásadně bez »Sláva...« »I nyní...«

Čili pokud se tropary nezpívají na obyčejné večerní, při níž je zvykem prokládat je »Sláva...« a »I nyní...«, ale jedná se o případ večerní s litijí, kdy se zpívají při okuřování kněze, pak se mezi nimi rozhodně nezpívá ani »Sláva...« ani »I nyní...«

b) A vždy se musejí zazpívat tři tropary, nebo první dvakrát a druhý jednou či naopak, nebo jeden tropar třikrát apod. To je specifikum zpěvu troparů při litiji.

Kněz při zpěvu troparů třikrát okuřuje chleby. A k trojímu okuřování musejí zaznít tři zpěvy.

Na večerní bez litije mohou být někdy tropary jen dva (např. při všednodenní večerní, když má svátek jeden malý svatý). Tehdy se pěje první tropar, po něm „Sláva“ a hned „I nyní“ a bohordičen.

Kdy konáme večerní s litijí?

V zásadě ve dvou případech: má-li svátek velký svatý nebo je-li svátek z dvanáctera.

Případy svátku velkých světců

Svaté dělíme dle tradice na tzv. „malé“ a „velké“. V obou kategoriích jsou dvě podkategorie.

✓ Velké svaté, jimž lze konat litiji, dělíme na **1.)** tzv. „svaté s polyjelejem“ a **2.)** na největší svěťce tzv. „svaté s bděním“ (to jsou např. hlavní z apoštolů, a též se za takový případ počítá svátek svěťce, jemuž jest zasvěcen daný chrám, i když by to jinak byl třeba jen tzv. „malý svatý“; dále můžeme takto oslavovat hlavní svaté našeho národa).

V případě svatých s polyjelejem se litije může konat i nemusí – podle rozhodnutí představeného. V případě svátku „svatého s bděním“ by se litije měla konat (ale představený i tak může rozhodnout, že se konat nebude). Záleží také na tom, jestli má svatý v mineji službu pro litiji (tj. litijní stichiry). (Polyjelej = sváteční hymnus: »Chvalte jméno Hospodinovo...« GS 414/350)

❶ KDYŽ NENÍ SOBOTA VEČER A KONÁ SE LITIJE K VELKÉMU SVATÉMU

Ve všední dny (tj. když není sobota večer apod.) typikon pro litiji nerozlišuje při zpěvu troparů mezi velkým svatým s polyjelejem a největším svatým (jemuž je typikonem předepsáno bdění).

Když má svátek má velký svatý s polyjelejem nebo světec s bděním a není sobota večer, tak se při okuřování litijníku zpívá: ① ② tropar svatému – dvakrát; pak ③ „Raduj se, Bohorodice Panno“ – jednou.

„Raduj se Bohorodice Panno“ – tím se myslí evangelijní hymnus (tzv. andělský pozdrav), který je v Gorazdově sborníku uveden jakožto „Zdravas“.

❷ KDYŽ JE SOBOTA VEČER A KONÁ SE LITIJE K VELKÉMU SVATÉMU

Pokud je sobota večer a večerní se tedy vztahuje k neděli, pak je vhodné zpívat: ① tropar nedělní, pak lze zpívat ② tropar svěťci a nakonec je vhodné v případě svátku svatého, který má polyjelej nebo bdění (za předpokladu, že se mu právě koná litije) zpívat ③ „Raduj se, Bohorodice Panno“.

☞ Zde se už poněkud odchylujeme od typikonálního pravidla. Typikon pro plnou službu (čili litije s konáním jitřní připojené k večerní) pro tento případ rozlišuje mezi velkým svatým s polyjelejem a největším svatým (jemuž je předepsáno bdění). Nedělní tropar se dle typikonu při litiji nebere a zpívá se jenom třikrát „Raduj se, Bohorodice Panno“, to když má svátek svatý s polyjelejem; nebo dvakrát „Raduj se, Bohorodice Panno“ a jednou tropar svatému, tak když má svátek světec s bděním. JENŽE, pokud se koná velká večerní s litijí ale BEZ následné jitřní, pak by odpovídalo duchu pravoslavného typikonu postupovat spíše podle předchozího odstavce a rozhodně nevynechávat nedělní tropar. (Bližší zdůvodnění v závěrečné poznámce.)

❸ LITIJE PŘI SVÁTKU Z DVANÁCTERA

Jedinou výjimkou z výše řečeného je svátek Páně nebo Bohorodice z dvanáctera velkých svátků. Tam se na litiji vždy zpívá třikrát tropar svátku.

Pokud je svátek Páně z dvanáctera, pak jediný správný postup je: ① ② ③ tropar svátku – třikrát (i kdyby byla sobota večer, protože svátek Páně nahrazuje všechny nedělní hymny).

Co se týče bohorodičných svátků z dvanáctera, tam je obecná situace složitější, ale ohledně troparů na litiji, platí to samé jako v případě svátku Páně.

☛ POZNÁMKA O PROPUSTNÉM BOHORODIČNU

Co se týče nedělního propustného bohorodičnu z oktoichu, lze uvést, že tento hymnus je v principu určen jen pro případy, kdy se nekoná litije. Na večerní, kdy se slaví svátek velkého svatého, se tento propustný bohorodičen zpívá právě tehdy, když se při této večerní litiji z nějakých důvodů nekoná. Takže není vhodné jej zpívat, koná-li se litije. Proto je zcela na místě zpívat místo něj „Raduj se, Bohorodice, Panno“.

Lze obecně říci, že zpěvem „Raduj se, Bohorodice Panno“ při litiji vlastně nemůžeme nic zkažit, protože tento zpěv je typikonálně pravidelně spojován s litijí (resp. s okuřováním při požeňování pěti chlebů, pšenice, oleje a vína).

Pokud se NEkoná litije, pak se na svátek svatého s polyjelejem nebo svatého s bděním zpívá při zpěvu troparů po „I nyní“ propustný bohorodičen. A zpívá se v takovém případě nedělní(!) propustný bohorodičen (nikoliv však podle panujícího hlasu, ale podle hlasu, na který se zpívá tropar světcí).

Když hovoříme o propustných nedělních bohorodičcích, máme na mysli ty, které jsou uvedeny např. v brožurách k večerní s výběrem z oktoichu, které jsou v PDF na www.pravoslavi.cz/download — v brožuře: „Zpěv hymnů na velké večerní“ – jsou to notované bohorodičny uvedené pro každý hlas (vždy kapitolce každého hlasu jako třetí položka, např. pro 1. hlas: na str. 12 dole – „Gabriel ti zvěstoval...“)

Nebo v brožuře „Postup večerní – S výběrem z oktoichu“ – tady jsou propustné bohorodičny uváděny v druhé polovině brožury, kde je výběr z oktoichu (např. pro 1. hlas: na str. 29 – „Gabriel ti zvěstoval...“)

Takže tyto propustné (tzv. „odpuštělné“ – možná by se česky mohlo říkat prostě: závěrečné) bohorodičny se při litiji NEBEROU.

□ ZÁVĚREM KRÁTKÝ ROZBOR

Rozlišme si tři případy, které nás v této souvislosti zajímají

• **A**) služba velké večerní bez lititije

• **B**) velká večerní s litijí (máme však nyní na mysli hlavně požeňování chlebů), ale bez všenočního bdění (tj. bez provázanosti s jitřní)

• **C**) velká večerní s litijí propojená s jitřní (tzv. všenoční bdění)

☛ Jak bylo už naznačeno výše, případ „B“ je vlastně zvláštnost, která se trochu vymyká striktnímu znění typikonu, protože když se koná litije, tak by se většinou mělo konat i bdění. Leč v našich podmínkách se právě tento případ často vyskytuje (a nejen u nás, i ve světě je to ve farní praxi prý dosti častý jev). Zřejmě už jen Rusové (resp. i Ukrajinci) striktně trvají na tom, že i ve farní praxi se musí před svátky odsloužit všenoční (Řekové již tak striktní nejsou, viděl jsem několikrát, že na farnosti žehnali chleby na večerní, a pak bylo propuštění a ukončení). Pro naši situaci je potřeba postup odhadnout s ohledem na principy, jimiž se typikon všeobecně řídí. To, co se zde píše pro nedělní případ svátku velkého svatého s litijí, je tudíž doporučením, nikoliv typikonem definovaná praxe, neboť pro naši potřebu (varianta „B“) žádný explicitní typikonální předpis neexistuje.

Ke zpěvu troparů ve třech popsaných situacích.

• **Ad A**) Zpívají se tropary (je-li to v sobotu večer): nedělní, Sláva: světcí a I nyní: závěrečný (tzv. „propustný“ bohorodičen. Není-li sobota večer, pak: světcí, »Sláva... I nyní...« a propustný bohorodičen (nedělní podle hlasu předchozího troparu).

• **Ad C**) Zpívá se „Raduj se, Bohorodice Panno“ a případně i tropar svatému. Není-li sobota večer, pak tropar svatému – dvakrát; pak „Raduj se, Bohorodice Panno“ – jednou (ať už je to svátek s polyjelejem nebo s bděním). Je-li to sobota večer, zpívá se třikrát „Raduj se, Bohorodice Panno“, to když má svátek svatý s polyjelejem; nebo dvakrát „Raduj se, Bohorodice Panno“ a jednou tropar svatému, když má svátek svátek s bděním. Je-li svátek z dvanáctera, tak tropar svátku třikrát.

• Je potřeba si uvědomit, že opakování troparu „Raduj se, Bohorodice Panno...“ (třikrát nebo dvakrát) a vynechávání jak nedělního troparu tak někdy i troparu světcí na večerní, se děje s ohledem na to, že tyto sváteční tropary se pak za pár chvil zpívají na jitřní. Tudíž, aby se neopakovalo slavnostní zpívání troparů dvakrát za sebou, přesunuje se na jitřní. A proto, pokud se jitřní (čili všenoční bdění) nekoná a slouží se jen večerní (tj. případ „B“) je nutno(!) tyto tropary zpívat na večerní. Čili zpívat je podobně jako v případě „A“, ale bez »Sláva... I nyní...« Jinak by večerní mohla zůstat bez svátečních troparů (resp. troparů nastupujícího dne) a to je z hlediska smyslu a ducha pravoslavného typikonu nepřijatelné. Zvláště, když by bohoslužba v sobotu večer měla zůstat bez zpěvu nedělního troparu!

• Místo propustného bohorodičnu, který se zpívá v případě „A“, je však vhodné při litiji zpívat „Raduj se, Bohorodice Panno...“